

եզնիկ ավագ քահանա Վարդանյան, «ԴԵՊԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ», օրագրություն, 1959 թ., Սան-
Պալլո, Բրազիլիա, տպարան «Արարատ»,
Բուենոս-Այրես, 274 էջ:

1959 թվականի հոկտեմբերին Սան-Պալ-
լոյի հայ գաղութի հոգևոր հովիվ Տեր Եզնիկ
ավագ քահանա Վարդանյանը, որպես պատ-
գամավոր, ներկա եղավ Ս. էջմիածնում Վե-
հափառ Հայրապետի ծննդյան և գահակա-
լության հանդիսություններին: Արժանապա-
տիվ Տեր հայրը, վերադառնալուց հետո իր
հովիվությունը, գովելի գաղափարն է ունե-
ցել առանձին գրքի մեջ ամփոփելու Մայր
Աթոռ Ս. էջմիածնից, Վեհափառ Հայրա-
պետից և Մայր Հայրենիքից ստացած իր
տպավորությունները, օրինակելի հայրենա-
սիրությունը, օրագրի ձևով:

«Դեպի Հայաստան» օրագրությունը ընդ-
գրկում է 1958 թվականի սեպտեմբերի 2-ից
մինչև նույն տարվա նոյեմբերի 10-ը ընկած
ժամանակաշրջանը:

Ճանապարհորդական այդ օրագրությունը
կազմելիս հեղինակի նպատակն է եղել
պատմել, «թե ես ի՞նչ տեսա կամ ի՞նչ օրեր
ու վայրկյաններ անցուցի» (էջ 9) էջմիա-
ծնում, Հայաստանում:

Հեղինակը ծանոթ դեմք է Սփյուռքի գրա-
կան շրջանակներում, որպես նախկին հա-
սարակական գործիչ, ուսուցիչ և գրող, և ա-
պա, որպես Հայ Եկեղեցու համեստ սպասա-
վոր:

Հեղինակը առաջին անգամ 1915 թվակա-
նին, որպես վանեցի գաղթական, տեսել է
հին Երևանը. «Ես Երևանը կճանաչայի առա-
ջին մեծ պատերազմին առաջ, ան մեծ գյու-
ղաքադաքե մը անդին չէր անցներ, իսկ ա-
նոր բնակարանները հարյուրին իննիսունհին-
գը կոշտ քարերով ու ցեխով շինված ցած ու
տձե տնակներ էին, իսկ այսօրվան Երևանը
գեղակերտ ու միջակ մեծությամբ քաղաք
մըն է, հոյակապ շենքերով, մաքուր հրա-
պարակներով ու փողոցներով, զմայելի գո-
հար մըն է դարձեր ան, Հայկական ճարտա-
րապետությունը Երևանին տված է նմանը
չտեսնված գեղեցկություն մը, որու մեջ են
հայու ստեղծագործական հանճարն է որ
կփայլի» (էջ 117): «Ապշած չորս կողմս
կնայիմ, 1915-ին տեսած Երևանի հետքն
անգամ չկար, իսկ երբ կենինի հրապարակը
հասանք, ես այլևս աչքերուս չէի հավատար, ինձի
այնպես կուգար, որ կերպզի. Երևանի
գեղեցկությունը ապշեցուցիչ էր» (էջ 73):

Իրապաշտ և առողջ է Տեր հոր հայրենա-
սիրությունը: Քառասունները տարիներից

հետո, երբ նա այցելում է իր տեսած նախ-
կին Հայաստանը, չի հավատում իր աչքերին,
Երա սիրտը լցվում է ազգային հպարտության
անուշ զգացմունքով, ի տես մեր Հայրենիքի,
մեր ժողովրդի մշակութային, տնտեսական
նվաճումների:

Ըստ հեղինակի արդար դատողության,
հայրենասերները նրանք չեն, որոնք Սփյուռ-
քում նստած ամեն օր ճառ են ասում հայ-
րենասիրության մասին, այլ, մեր այն «եղ-
բայրներն ու քույրերը Հայրենիքի, որոնք
քրտինք թափած են Հայրենի հողի վրա, ա-
նոնք են իսկական հայրենասեր հայերը, մեր
երկիրը վերաշինողները, մեր երկիրը ծաղ-
կեցնողները» (էջ 76):

Օրագրության մեջ հեղինակը առանձին
չերմություններ է խոսում իր առաջին տպավո-
րությունների մասին Մայր Աթոռ Ս. էջմիա-
ծնից, Վեհափառ Հայրապետից, «որու համա-
կրելի դեմքին վրա թրթռացող ժպիտը հայ-
րական գորով մը ունի իր մեջ, որ սեր և
հարգանք կպարտադրի» (էջ 80): Հեղինակը
խանդավառությամբ է խոսում էջմիածնում
կատարված եկեղեցական «վեհաշուր և տպա-
վորիչ» հանդիսությունց մասին, որոնց մեջ,
ասում է, կա «հավատքի շունչը և մեծության
հով մը», երբ Ամենայն Հայոց Հայրապետը
«Իր ավագանիով, հաղթական մուտք կգոր-
ծեր էջմիածնա Մայր Տաճարին ներս, որտեղ
ամեն ինչ հայկական էր, հայ ժողովուրդն է,
որ իր ազատ հողին վրա, իր ազատ կառա-
վարության շունչին տակ, իր կրոնական ա-
րարողությունը կկատարեր, իր փառավոր
սովորության համաձայն, իր հնավանդ ու
փառավոր շուքով: Որքա՛ն երջանիկ եմ ես,
որ Ազգիս ու Եկեղեցիիս մեծությունը կտես-
նեմ իր ամբողջ փառքին մեջ: ...Ս. էջմիա-
ծինն էր, է. և պիտի շարունակե մնալ որպես
անխորտակելի վահանը հայու հավատքին,
անադիլ բերդը մեր ազգային գոյության»
(էջ 92):

Վառ ու խանդավառ են նաև հեղինակի
տպավորությունները Մայր Հայրենիքից: Նա
խոսում է Երևանում կատարած իր բազմա-
թիվ այցելությունների մասին, իր հարա-
զատներին, բարեկամներին, անգամ անձա-
նոթներին, որոնք սակայն հայ են և ապրում
են Հայրենի հողում: Տեր հայրը պատմում է,
որ ինքը ազատ մտնում էր «հայկական հար-
կերեն ներս» (էջ 113), այցելել է «մոտավո-
րապես հարյուր ավելի տուններ, ներս կմըտ-
նեի հանկարծակի և աչքերովս տեսա մեր
ժողովրդյան կյանքը... կմտնեի բոլոր սնն-
յակները, ավելի լավ գաղափար մը կազմե-
լու համար» (էջ 114): Հեղինակը այդ բոլոր

տներինց ներս գտել է միշտ «տիրող մարդություն մը» (էջ 115), հայկական ավանդական սրտաբաց «հյուրասիրություն» (էջ 116) և ամեն տեղ, հայրենի բարիքներով ծանրաբեռնված, հանպատրաստից սեղաններ. «և զարմանալին այն էր, որ գրեթե բոլոր տուններում մեջ ալ տանտիկինը աջ կդառնար խաղող կհաներ, ձախ կդառնար դեղձ կհաներ, իսկ ասոնց մեջտեղ Հայաստանի պատվական կոնյակի շիշը» (էջ 116—117):

Հեղինակը ամեն ինչ սակայն վառ ու պայծառ չէ որ տեսնում է. նա խոսում է նաև մեր Հայրենիքի և ժողովրդի առավել առաջադիմության անհրաժեշտության մասին և անաչառորեն շեշտում է մեր կառավարության և ժողովրդի վճռականությունը կյանքը է՛լ ավելի բարգավաճ, ունեւոր դարձնելու առնչությամբ. «Ճակավին բազմապիսի զրգավարություններ կան հարթվելիք, որ ժողովրդյան կյանքը դեռ նոր սկսած է շտկվի... ևս խորապես համոզված եմ, որ ոչինչն ևս այսքան խոշոր գործեր մեջտեղ բերող մեր կառավարությունը պիտի հարթե բոլոր զրգավարությունները: Լավագույնը ընելու մտադրություն, կամք և ծրագիր կա, մնացյալը ժամանակի խնդիր է այլևս» (էջ 10):

Հեղինակը 18 օր միայն կարողանում է մնալ էջմիածնում և Հայրենիքում. «Բայց քառասուն տարվա կարոտի համար տասնութ օրը այնքան քիչ, այնքան կարճ է, որ երազի պես անցավ» (էջ 225): Մտնելում է հրաժեշտի պահը, շատ տխուր, հուսահատ լինելու աստիճան տրտում է հեղինակը, երբ հիշում է մանավանդ, որ ինքը, տարիների ծանրության տակ կբաժ, այլևս չպիտի կարողանա այցելել Հայաստան: Նրան խորունկ վիշտ է պատճառում Հայրենիքից հեռու, օտար հողի մեջ թաղվելու տխուր ճակատագիրը. «Պիտի մեկնիմ... ամենայն հավանականությամբ այս անգամ ընդմիշտ... տարիքս չպիտի թողու... ևս դատապարտված եմ օտարության մեջ փակել աչքերս: Գերեզմանիս անհայտանալը չէ որ ինձի կսոսկացնե, այդ գերեզմանը պիտի անհետանա ուր ալ որ լինի, ևս կվախնամ օտար

հողեն, որովհետև ցուրտ է ան, շատ ցուրտ, օտար հողի տակ հայրենակարոտի մը ոսկորները հանգիստ քուն չեն կրնար ունենալ, մահվրենս վերջ ալ տառապանքս պիտի շարունակվի» (էջ 225):

Ավելի քան սրտառու է պատկերը ու միաժամանակ ողբերգական. դա ողջ գաղթախարհի ողբերգությունն է. լինել ջերմ հայրենասեր ու մեռնել օտար հողի մեջ, գեթ մի անգամ Հայրենիքը չտեսած և կամ մեռնել երբեք չհամարած Հայրենի հողը:

Հրաժեշտի վերջին րոպեն: Հեղինակը Ս. էջմիածնում է, ստանում է Վեհափառ Հայրապետի վերջին օրհնությունը, և հանկարծ հիշում է մի ձայն, ձայնը Սփյուռքի հայրենակարոտ իր զավակների. «Պտղունց մը հող, Տե՛ր հայր, Հայաստանի հողեն պտղունց մը հող բերել չմոռնաս»:

Քահանան չի մոռանում հազարների սըրտագին այդ աղերսանքը. «Պայուսակիս մեջ զետեղված քսակը, գանձ մըն է ան հայրենակարոտի մը համար, Ս. էջմիածնի պարտեզին վերցված ափ մը հող... ևս ալ պետք ունիմ անոր, ևս ալ կուզեմ, որ դազաղիս մեջ այդ հողով ծածկվին իմ աչքերը» (էջ 225):

Օրագրության լեզուն սահուն է, պատկերավոր, ժողովրդական համով ու հոտով գրված: Հեղինակը խոսում է պարզ ու ինքնաբերական, բառեր չի փնտռում, իր զգացմունքներն ու մտածումները գրական վերամշակված ձևով տալու մտահոգությունը չունի, գրում է բնական, հարազատ: Օրագրությունը մի տեսակի «խորոց սրտի խօսք» է, ուղղված Սան-Պավլոյի իր հավատացյալ և հայրենասեր զավակներին և դրանց միջոցով գաղթախարհի էջմիածնասեր, հայրենաբաղձ հայորդիներին:

Օրագրությունը կարդացվում է հաճույքով: Մերոնազարդ հայ քահանան կատարել է շնորհակալ աշխատանք: Մերունի հասակում կտրել է հազարավոր կիլոմետրեր Սան-Պավլոյից մինչև էջմիածին, Հայաստան, գրի առել իր խոհերը և մատուցել ընթերցողներին:

Վարձքը կատար, Տե՛ր հայր:

Ա. Հ.

